

**ЄВРОПЕЙСЬКІ
ПЕРСПЕКТИВИ**

Науково-практичний журнал

**EUROPEAN
PERSPECTIVES**
Scientific-practical journal

№ 10 2014

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ З ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

РОЗВАДОВСЬКИЙ Володимир Іванович - завідувач кафе, конституційного міжнародного та адміністративного права юридичного інстит Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника

УДК 342.53

Особенности реализации полномочий Председателя Верховной Рады Украины в отношениях с Президентом Украины в современных условиях.

В статье исследуются особенности осуществления конституционных полномочий и взаимодействия Председателя Верховной Рады Украины с Президентом Украины в современных условиях. Освещает комплексный анализ теоретических подходов и норм действующего законодательства относительно механизма реализации полномочий Председателя Верховной Рады Украины.

Ключові слова: Голова Верховної Ради України, Президент України, повноваження, Верховна Рада України, апарат Верховної Ради України, адміністрація Президента України, парламент.

У відносинах з Президентом України Голова Верховної Ради України взаємодіє передусім у таких сферах, як: інавгурація Президента України; послання до Верховної Ради України; законодавча діяльність; робота в РНБОУ; депутатські запити до Президента України; імпічмент Президента України; участь у консультаціях щодо розпуску парламенту; тимчасове виконання Головою парламенту України обов'язків глави держави за певних, конституційно визначених умов [1].

Що стосується формалізованих парламентським правом України процедур взаємодії Голови Верховної Ради України та глави держави, то першою з-поміж них є спеціальна парламентська процедура інавгурації Президента України. У цій сфері Го-

лова Верховної Ради України відповідно статей 163-168 Регламенту забезпечує п ведення даної процедури на урочистому сіданні парламенту держави [2].

Звичайно, складення присяги Президента України українському народу зумлює активну участь у цьому процесі сам новообраного глави держави, а також Гс ви Верховної Ради України та Голови К як основних суб'єктів відповідного проц що прямо впливає з конституційного ложення ст. 104 Основного Закону Укра і стимулює напрям подальшої співпраці і повідних гілок влади в державному меха мі України.

Голова Верховної Ради України повин забезпечити складення присяги саме т особою, яка в порядку, встановленому К ституцією України та Законом України «Г вибори Президента України», обрана Пре дентом України. У такий спосіб чітко легі муються умови вступу на пост глави держа вони визначені виключно на рівні Консти ції України та спеціального виборчого зако інших правових рамок не передбачається; значені правові рамки є вичерпними.

Відповідно до частини 2 статті 165 Рег менту вказується на те, що єдиним упра моченим суб'єктом, відповідальним за вс новлення такої дати та часу, є Верховна Ра да України, яка цього разу має ухвалити сї ціальне рішення, оформлене відповідн постановою [2]. При цьому не є важлив з правового боку, хто буде суб'єктом її ви снення.

аспектом внутріпарламентських ави держави та Голови Верховної ни є забезпечення ними реалізаційних приписів, які обумовлені нням Парламентом України щозачергових послань Президента гатті 85, 106 Конституції України

Верховної Ради України керує роламенту і у забезпеченні контрольважень Верховної Ради України ності Президента України, зокреправління до нього депутатських аття 225 Регламенту [2]).

іві вимоги щодо направлення зазиденту України диктуються вимотитуції України: після оголошення змісту депутатського запиту голоа пленарному засіданні Верховної лошує голосування щодо попереимки запиту до Президента Украцьому рішення про направлення Президента України на вимогу наепутата, групи народних депутатів, має бути попередньо підтримане и не менше як 150 народних депуцо ж такої кількості підписів немає, дбутися відкрите поіменне голосупідтримку запиту. Для того, щоб ння було результативним, достатньо сів народних депутатів на підтриму. Далі має відбутися голосування запиту. Рішення про направопередньо підтриманого запиту до нта України вважається прийнятим, нього проголосувало не менше як дних депутатів [2].

м чином, для направлення запиту нту України має відбутися два голо: спершу за підтримку запиту, потім направлення адресату. Така ускладоцедура має гарантувати надходжендержави запитів із справді суспільно их проблемних питань, що потребуо реагування в рамках наданих йому уційних повноважень.

емою важливою сферою взаємодії Горховної Ради України з Президентом і є їх спільна діяльність у складі Ради льної безпеки і оборони України 9) як конституційного координацій-

ного органу з питань національної безпеки та оборони при главі держави. Основи такої взаємодії визначаються Законом України "Про Раду національної безпеки та оборони України" від 5 березня 1998 року [3].

Відомо, що відповідно до статті 107 Конституції України Головою РНБОУ є Президент України, проте відповідно до Конституції України та даного Закону у разі дострокового припинення повноважень Президента України згідно зі статтями 108-111 Конституції України виконання обов'язків Голови РНБОУ на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України [1].

Відповідно до статті 9 цього ж Закону у засіданнях РНБОУ України може брати безпосередню участь Голова Верховної Ради України, тобто його робота у РНБОУ є факкультативною та залежить від його власного волевиявлення. Він не бере участі в прийнятті рішень у РНБОУ шляхом голосування, але згідно зі статтею 10 цього Закону може висловлювати думку щодо прийнятих рішень, яка протоколюється [3]. Таким чином, формально вплив Голови парламенту на ухвалення рішень РНБОУ незначний.

Проте на практиці позиція керівника парламенту України спроможна іноді досить суттєво впливати на формування думки РНБОУ з тих чи інших питань, у тому числі і на позицію Президента України. Зокрема, так було під час президентських виборів 2004 року, коли саме позиція тодішнього Голови парламенту України 4-го скликання В.М. Литвина багато в чому запобігла можливим "силовим" сценаріям розвитку подій у країні [3].

Певні зрушення у зв'язку з конституційною реформою України відбулися у сфері взаємодії Голови Верховної Ради України з Президентом України у сфері законодавчої діяльності (стаття 94 Конституції України) та у застосуванні процедури імпичменту Президента України (стаття 111 Конституції України) [1].

Відповідно до конституційних вимог закон підписує Голова Верховної Ради України і невідкладно направляє його Президентові України. Президент України протягом

п'ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду.

У разі якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений. Якщо під час повторного розгляду закон буде знову прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, Президент України зобов'язаний його підписати та офіційно оприлюднити протягом десяти днів. У разі, якщо Президент України не підписав такий закон, він невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України і опубліковується за його підписом.

Відповідна конституційна логіка ґрунтувалася на тому, що до 2004 року існувала практика зловживання Президентом України своїм правом відкладального вето, внаслідок чого деякі закони не підписувалися і після його подолання, що применшувало парламентський суверенітет і створювало численні проблеми [4; 5]. З метою уникнення таких ситуацій у майбутньому право введення в дію законів, вето щодо яких подолане, надано Голові Верховної Ради України. Відповідна конституційна логіка була згодом відтворена і в Регламенті у частині, що стосується повноваження Голови Верховної Ради України офіційно оприлюднювати повторно прийнятий парламентом закон (стаття 137 Регламенту [2]).

При цьому слід мати на увазі, що застосування і цієї норми на практиці викликало неоднозначність у розумінні відповідних приписів, зокрема щодо обсягу повноважень Голови парламенту у цьому процесі. Це стало підставою для розгляду відповідної правової проблеми КСУ.

Відповідно до Рішення КСУ у справі про офіційне тлумачення положень частини четвертої статті 94 Конституції України від 9 жовтня 2007 року "положення другого речення частини четвертої статті 94 Конституції України необхідно розуміти так, що

діючий Голова Верховної Ради України відкладно офіційно оприлюднює і опубліковує закон, прийнятий Верховною Радою України не менш як двома третинами від конституційного складу під час повторного розгляду і не підписаний та не оприлюднений Президентом України протягом десяти днів, якщо попередній Голова Верховної Ради України не вчинив таких дій. Пожнення частини четвертої статті 94 Конституції України щодо невідкладності офіційного оприлюднення та опублікування Головою Верховної Ради України закону, у разі якщо Президент України не підписав та не оприлюднив його протягом десяти днів, треба зуміти так, що Голова Верховної Ради України зобов'язаний офіційно оприлюднити опублікувати такий закон у пріоритетному порядку – раніше інших актів" [6].

Саме керуючись цими приписами, Голова Верховної Ради України ввів у дію закон України "Про Кабінет Міністрів України" 21 грудня 2006 року [7], "Про організацію порядку діяльності Верховної Ради України від 4 вересня 2008 року [8] та "Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України" від 15 січня 2009 року.

Ключовою є роль Голови Верховної Ради України і в організації процедури імпічменту Президента України: саме він терміново повідомляє главу держави про прийняття парламентом рішення про ініціювання даної процедури (частина 3 статті 172 Регламенту визначає спеціальний режим використання документів, наданих спеціальною тимчасовою слідчою комісією з імпічменту (частина 1 статті 177 Регламенту); запрошує на пленарне засідання Верховної Ради України, якому відбувається розгляд висновків і пропозицій спеціальної тимчасової слідчої комісії, Президента України, суддів КСУ, Голови Верховного Суду України та запропонованих суддів Верховного Суду України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Генерального прокурора України (частина 3 статті 178 Регламенту); організовує обговорення таких висновків і пропозицій відповідно до статті 179 Регламенту; забезпечує процедуру прийняття рішення про звільнення Президента України у вчиненні

Якщо замислитися, зазначені фізичні особи мають ряд обов'язків перед державою України, наприклад, поважати її суверенітет, територіальну цілісність, права і свободи громадян України тощо. Зокрема, згідно з ч.3 ст.3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави [11].

Держава, виконуючи взяті на себе міжнародні зобов'язання, має досить чисельні обов'язки по відношенню до іноземців та осіб без громадянства. Такі обов'язки покладені міжнародно-правовими актами, міждержавними угодами тощо. Тому визначення терміну «громадянство» в сучасних умовах вже не відображує специфіки цього правового зв'язку, оскільки одночасно правовий зв'язок існує також і з іноземцями, і з особами без громадянства. Таким чином, назріла необхідність перегляду поняття «громадянство України», визначене національним законодавством.

На підставі аналізу нормативно-правових актів можна виділити такі особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

По-перше, за загальним правилом обсяг дієздатності іноземців встановлюється законодавством країни громадянства (підданства), особи без громадянства визначається законодавством держави, в якій така особа має постійне місце проживання. Так, громадянин Швейцарії є дієздатним з 20-річного віку, громадянин США, залежно від штату, в якому він проживає, з 18 чи з 21-річного віку тощо [13]. Разом з тим, згідно зі ст.26 Цивільного кодексу України, усі фізичні особи є рівними у здатності мати цивільні права та обов'язки [14]. У зв'язку з цим цивільна дієздатність зазначених осіб, які перебувають на території України, по укладенню правових актів, зобов'язанням по відшкодуванню шкоди тощо визначені нормативно-правовими актами України. В цій ролі іноземці та особи без громадянства виступають на рівні з громадянами України.

По-друге, якщо вже говорити про вільну дієздатність, то при вільній діяльності фізичними особами без громадянства. Зокрема, ст.5 Закону зовнішньоекономічну діяльність фізичних осіб мають рівне прав будь-які її види, прямо не зазначені в Законі України, незалежно від її та інших ознак. Тобто іноземці без громадянства є такими зовнішньоекономічної діяльності громадянами України. Водночас в фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність набувти ними цивільної дієздатності з законами України. Фізичні особи, які постійно проживають в Україні, мають зазначене місце проживання зареєстровані як підприємці згідно з Законом України «Про підприємство в Україні» фізичні особи, які не мають постійного місця проживання на території України, мають зазначене місце проживання, якщо вони є суб'єктами підприємства за законом України, в якій вони мають постійне місце проживання або громадянами якої вони є [15].

По-третє, існують деякі категорії осіб, що не підлягають кримінальній відповідальності за злочини, вчинені ними (наприклад, дипломати, консули, інші). Їх відповідальність за вчинені злочини визначено законодавством країни громадянства. Згідно зі ст.8 Кримінального кодексу України, іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, не вчинили злочини за її межами, не підлягають кримінальній відповідальності за цивільні злочини, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили злочини цим Кодексом тяжкі або інші злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України [16].

Деякі складні злочини можуть бути вчинені тільки громадянами України, зокрема державна зрада. Так, відповідно до ст.35 Кримінального кодексу України, зрада, тобто діяння, умисно вчинені громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та

ності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підіривної діяльності проти України [16]. З іншого боку, існують певні склади злочинів, суб'єктами яких можуть виступати виключно іноземці та особи без громадянства (наприклад, шпигунство). Так, під шпигунством розуміється передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, якщо ці дії вчинені іноземцем або особою без громадянства [16].

По-четверте, аналогічно до кримінального, вирішуються питання про адміністративну відповідальність іноземців та осіб без громадянства. Згідно зі ст.16 Кодексу України про адміністративні правопорушення, іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України. Питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом [17].

Стаття 203 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні, тобто проживання без документів на право проживання в Україні, за недійсними документами або документами, термін дії яких закінчився, або працевлаштування без відповідного дозволу на це, якщо необхідність такого дозволу передбачено законодавством України, або недотримання встановленого порядку пересування і зміни місця проживання, або ухилення від виїзду з України після закінчення відповідного терміну перебування, неприбуття без поважних причин до визначеного місця навчання або працевлаштування після в'їзду

в Україну у визначений строк, а так само порушення правил транзитного проїзду через територію України [17]. Отже, іноземці та особи без громадянства є спеціальними суб'єктами зазначеного правопорушення.

Наведені особливості правового забезпечення принципу рівності прав і свобод іноземців та осіб без громадянства в цілому відповідають міжнародним стандартам у цій сфері.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що в Україні налагоджена система механізмів забезпечення принципу рівності прав і свобод іноземців та осіб без громадянства. Дотримання зазначеного конституційного принципу відбувається, зокрема, на підставі положень Конституції України, законів України, а також положень міжнародних актів, ратифікованих Україною.

Література

1. Проблемы общей теории права и государства: Учебник для вузов /Под общ. ред. В.С. Нерсесянца. – М. 2002. –: Норма, 832 с.
2. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении / Р.О. Халфина. – М.: Юрид. лит., 1974. – 351 с.
3. Новоселов В.И. Правовое положение граждан в советском государственном управлении / В.И. Новоселов. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1976. – 216 с.
4. Патюлин В.А. Государство и личность в СССР (правовые аспекты взаимоотношений) / В.А. Патюлин. – М.: Наука, 1974. – 245 с.
5. Общая теория прав человека / Пред. Е.А. Лукашевой. – М.: НОРМА, 1996. – 520 с.
6. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: дис. ... докт. юрид. Наук: спеціальність 12.00.02 «Конституційне право» / Олег Володимирович Марцеляк. – Харків, 2004. – 473 с.
7. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / Н.В. Витрук. – М.: Наука, 1978. – 229 с.
8. Ковалишин І. Г. правовий статус іноземців в Україні: проблеми теорії та пра

АНОТАЦІЯ

У статті визначено поняття «правовий статус», «іноземець», «особа без громадянства»; досліджено нормативно-правові акти у цій сфері та визначено особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства при забезпеченні принципу рівності прав і свобод в Україні.

ики: дис. ... канд..юрид.наук: спеціальність 12.00.02 «Конституційне право» / Ігор Григорович Ковалишин. – Київ, 2005. – 198 с.

9. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – 13. – Ст. 65.

10. Константінов С.Ф. Адміністративно-правовий статус іноземців в Україні та ханізм його забезпечення: дис. .. канд.. ид. наук: спеціальність 12.00.07 «Теорія авління; адміністративне право та про.; фінансове право» / Сергій Федорович нстантінов. – Київ, 2002. – 195 с.

11. Про правовий статус іноземців та і без громадянства: Закон України від 09.02.2011 № 3773-VI // Відомості Верховної и України. – 2012. – / № 19-20 / . – Стор. . – Ст. 179.

12. Сірант М.М. Статус біженців у Євро-ському Союзі: дис. ... канд.. юрид. наук: ціальність 12.00.11 «Міжнародне право» ирослава Миколаївна Сірант. – Львів,

SUMMARY

The paper defined the concept of “legal status”, “alien”, “stateless person”, researched regulations in this area and peculiarities of the legal status of foreigners and stateless persons, while ensuring the principle of equal rights and freedoms in Ukraine.

2008. – 236 с.

13. Іноземці користуються тими правами і свободами // [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: http://www.ukr.com/hro/text.php?lap=gus&id=53391&book=5291&id_parent=5291

14. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003.- № 11.- Стор. 7. – Ст. 920.

15. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України Закон від 16.04.1991 № 959-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991.- № 29. – Ст. 377.

16. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001.- № 21.- Ст. 920.

17. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради України. – 1984.- № 51. – Ст. 1122.